

Ochrona muraw kserotermicznych na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej

- projekt LIFE11 NAT/PL/432
odpowiedzią na niepożądane zmiany
w siedliskach nieleśnych

„Jurajski redyk”
na wzniesieniu Lipówki (Olsztyn).
Fot. Milena Ziętek, wszystkie

Jurajski krajobraz skalny stanowi swoisty rys panoramy Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej. Jednym z największych walorów przyrodniczych tej krainy są wzgórza wapienne porośnięte ciepłolubnymi murawami.

Dobre wyeksponowanie białych ostańców skalnych było efektem prowadzonego tu od stuleci ekstensywnego wypasu zwierząt gospodarskich, w szczególności owiec i kóz, wykaszania tych terenów oraz wykorzystania lasów i zakrzewień jako źródła energii i budulca. Tego typu użytkowanie przyczyniło się do wykształcenia charakterystycznych dla tej krainy układów biocenotycznych, ze znacznym udziałem muraw kserotermicznych (*Festuco-Brometea*), reprezentujących chronione siedlisko o unijnym kodzie 6210.

Ekspansja zbiorowisk leśnych i zaroślowych, zauważalna w ostatnich latach, następuje na skutek zaniechania wypasu zwierząt gospodarskich oraz zaprzestania użytkowania tych terenów. Sukcesja drzew i krzewów prowadzi do zacienienia oraz zmiany warunków wilgotnościowych i termicznych siedlisk, a w konsekwencji - do ustępowania i zaniku ciepłolubnych ekosystemów z cennymi gatunkami flory i fauny.

Celem utrzymania bogatych przyrodniczo siedlisk nieleśnych, konieczne jest podjęcie szeregu dobrze skoordynowanych działań z zakresu ochrony czynnej. Terenami proponowanymi do przeprowadzenia zabiegów są rejony o dużej różnorodności biologicznej oraz o wysokiej wartości przyrodniczej, historycznej i krajobrazowej. Na jurajskich murawach występują między innymi: przytulia krakowska *Galium cracoviense* - endemit, goryczka orzęsiona *Gentianella ciliata*, macierzanka austriacka *Thymus austriacus*, pszonak pannoński *Erysimum odoratum*, rojownik pospolicie

Jovibarba sobolifera, skalnica gronkowa *Saxifraga paniculata*, dziewięciśli bezłodygowy *Carlina acaulis* oraz wiele innych cennych gatunków, tworzących kolorowy i wonny aspekt kserotermicznych ekosystemów.

Województwo Śląskie - Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego dzięki wsparciu ze strony Instrumentu Finansowego LIFE+, środkiem Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie oraz dofinansowaniu gmin biorących udział w Projekcie (Pilica, Olsztyn, Kroczyce, Niegowa, Zawiercie, Żarki, Wolbrom, Ogrodzieniec, Łazy), w latach 2012-2017 realizuje Projekt LIFE11 NAT/PL/432 pod nazwą „Ochrona cennych przyrodniczo siedlisk nieleśnych, charakterystycznych dla obszaru Parku Krajobrazowego Orlich Gniazd”. Głównym celem projektu jest zachowanie i ochrona około 100 ha najcenniejszych muraw kserotermicznych (6210) oraz zarośli jałowca na murawach nawapiennych lub na wrzosowiskach (5130) na terenie czterech obszarów Natura 2000 - Ostoja Olsztyńsko-Mirowska, Ostoja Złotopotocka, Ostoja Kroczycka, Ostoja Środkowojurajska.

Prowadzenie działań czynnej ochrony ma kluczowe znaczenie dla stanu zachowania siedlisk nieleśnych Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej. Ochrona i odtwarzanie biocenozy ciepłolubnych w ramach Projektu LIFE11 NAT/PL/432 polega na uprzątnięciu z terenu muraw nielegalnych wysypisk śmieci, wycinaniu drzew i krzewów z ich zarośniętych płatów, usuwaniu pniaków i odrośli m. in. leszczyny, grabu i topoli amerykańskiej z wybranych powierzchni kserotermicznych fitocenoz. Jednak najbardziej istotnym działaniem ochrony jurajskich muraw jest wprowadzenie odpowiedniego wypasu zwierząt - owiec i kóz, pełniących rolę „naturalnych kosiarek”. Wypasane zwierzęta

wybierają rośliny miękkolistne, omijając te o budowie kseromorficznej. Dodatkowo, zwierzęta poruszając się po jurajskich stokach, przyczyniają się do spulchniania powierzchniowej warstwy gleby, doprowadzając tym samym do uruchomienia erozji w miejscach, gdzie nagromadziła się nadmierna ilość humusu. Ułatwia to dostęp światła do niższych partii runa i rozwój światłoządnych siewek roślin murawowych, stwarzając tym samym optymalne warunki do uruchomienia glebowego banku nasion.

Taka „forma działalności” wpływa pozytywnie na poprawę walorów przyrodniczych i krajobrazowych Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej. Wypas jest prowadzony przez 4 wykonawców oraz 6 lokalnych podwykonawców zatrudnionych do realizacji części tego zadania. Wypas w celu osiągnięcia zamierzonych efektów jest przeprowadzany przy pomocy zwierząt należących do wykonawców realizujących to zadanie oraz owiec zakupionych w ramach projektu LIFE11 NAT/PL/432 (52 sztuki). Działaniem

Wypas prowadzony na wzgórzu Biakło (Ostoja Olsztyńsko-Mirowska).

Baza wypasowa u podnóża skały, Łysa Pałka w Ryczowie (Ostoja Środkowojurajska).

Owce LIFE+ na wypasie! Wzgórze Cisownik w Ryczowie.

tym objętych jest 16 powierzchni wzniesień jurajskich, na których łącznie wypasa się około 400 sztuk owiec i 20 sztuk kóz, pełniących funkcję sekatora przycinającego odrastające pędy drzew i krzewów, tzw. „zwierzę do zadań specjalnych”.

„Kłębiaste” stada owiec i kóz skubiące trawę na wzgórzach jurajskich, poprzez swoją działalność przyczyniają się do zachowania bioróżnorodności muraw kserotermicznych tu występujących.

Sikorowa Skala w Smoleniu (Ostoja Środkowojurajska), wzgórze przed i po wycince.

Na podstawie zgromadzonych dotąd doświadczeń oraz prowadzonych obserwacji, można zauważyć, że prowadzony w ramach projektu wypas wpływa pozytywnie na zachodzące zmiany ilościowe i jakościowe składu florystycznego i fauny muraw.

Milena Ziętek

Chcesz wiedzieć więcej?

Babczyńska B. 1978. Zbiorowiska murawowe okolic Olsztyna koło Częstochowy. Acta Biologica. Uniwersytet Śląski, Katowice, 5: 169-215.

Babczyńska-Sendek B., Małowski K., Wika S. 1998. Flora oraz naturalne i półnaturalne zbiorowiska roślinne ostańca jurajskiego w Niegowonicach. Prądnik. Prace i materiały muzeum im. Prof. W. Szafera, Kraków, 11-12: 115-139.

Czyłok A., Ślusarczyk M., Tyc A., Waga J.M. 2010. Wypas zwierząt gospodarskich, jako sposób czynnej ochrony krajobrazu i różnorodności biologicznej rezerwatu Góra Zborów. Prądnik. Prace i materiały muzeum im. Wł. Szafera, Kraków, 20: 175-184.

www.lifezpkws.pl

PRZYRODA NA SZALI

Ruszają nowe projekty LIFE

W Europie rusza kolejnych 39 nowych przyrodniczych projektów LIFE z rozdania '2015. Zostały wybrane spośród ok. 270 złożonych w 2015 r. aplikacji.

Unia Europejska za pomocą instrumentu LIFE dofinansuje m. in:

- kolejny etap przywracania naturalnej dynamiki alpejskiej rzeki Lech, renaturyzację rzek w północnej Szwecji;
- ochronę zalewowych dolin rzeki Demer w Belgii i Rhön w Niemczech, ptaków na jez. Prespa w Grecji, cennych przyrodniczo miejsc w Apeninach i Ticino, wybrzeża morskiego i wydym na Łotwie, mokradeł i stawów na Słowacji; przyrody poligonu wojskowego w Czechach
- ochronę muraw bliźniczkowych w Ardenach, lasów cedrowych na Cyprze, lasów cisowych w Hiszpanii, narcyzowych muraw górskich w Hiszpanii, wrzosowisk w Toskanii, torfowiska wysokiego Marches Mosses w Wielkiej Brytanii;
- ochronę endemicznej rośliny *Minuartia smejkalii* w Czechach, płazów w okolicy Akwizgranu w Niemczech, czerwończyka fioletka w niemieckim regionie Eiffel, skójki gruboskorupowej w Danii, endemicznej traszki *Calotriton arnoldi* w Hiszpanii, sko-

wrończyka sierpodziobego w Hiszpanii, pustuleczki w miejskich obszarach Natura 2000 prowincji Extramadura w Hiszpanii, renifera leśnego w Finlandii, żółwi morskich Morza Śródziemnego, orła cesarskiego na Węgrzech, wodniczki na Litwie, ksylobiontów dębowych w Szwecji, parposza w Wielkiej Brytanii, rycyka w Wielkiej Brytanii;

- ochronę dropi na pograniczu węgiersko-austriackim i rozwój „przyjaznego rolnictwa stepowego” w Hiszpanii;
 - eksperymentalne wspomaganie populacji śródziemnomorskiego ślimaka *Patella ferruginea* w Hiszpanii i jego ochronę we włoskiej Ligurii,
 - poprawę relacji między ludźmi a niedźwiedziami w Grecji;
 - kontrolę inwazyjnych gatunków płazów we Francji;
- Wśród 39 projektów przyrodniczych są trzy polskie, dotyczące ochrony:
- ochrony bociana białego w pn.-wsch. Polsce (PTOP),
 - cietrzewia na Torfowiskach Orawsko-Nowotarskich (OTOP)
 - rybołowa w Polsce (Lasy Państwowe).
- Dwa pierwsze doszły do skutku mimo dywersji NFOŚiGW, którego Zarząd w ostatniej chwili, wbrew wcześniejszym promesom i wbrew własnym wcześniejszym wysokim ocenom w przeprowadzonym konkursie,